

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ШКОЛИ ДО РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ-ДЕВІАНТАМИ

Статтю присвячено обґрунтуванню вихідних концептуальних положень ефективної організації психолого-педагогічної підготовки майбутніх працівників правоохоронних органів до роботи з неповнолітніми, схильними до девіантної поведінки.

Ключові слова: неповнолітні, група ризику, курсанти, принципи.

Сучасні соціально-економічні реалії, ускладнення процесу виховання в нових координатах виміру ієрархічної системи ціннісних орієнтацій, зростання асоціальних проявів серед неповнолітніх вимагає вдосконалення підготовки майбутніх працівників правоохоронних органів і, зокрема до профілактичної та виховної роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки. Йдеться, насамперед, про так звану категорію неповнолітніх "групи ризику", до якої відносяться неповнолітні, які, не маючи класичних форм аномалій знаходяться в несприятливих соціальних умовах, і демонструють різні форми соціальних проявів, є потенційними порушниками громадянського спокою і порядку.

Проблемі вдосконалення виховної та превентивно-профілактичної роботи з різними категоріями молоді присвячено значну кількість публікацій. Зокрема, у роботах В.Г. Андросюка, Т.С. Вайди, І.П. Васильківської, М.М. Дідика висвітлено специфіку соціально-виховної діяльності правоохоронних органів. Освітні аспекти з дітьми "групи ризику" відображено в публікаціях В.Г. Баженка, І.Д. Звереві, І.В. Козубовської, І.В. Корсун, О.А. Кузьменка, О.В. Панченка, О.Ю. Пашенка, Л.Є. Просандєєвої. Особливостям правопорушень серед неповнолітніх та профілактичної роботи з ними присвячено публікації М.В. Володька, Л.М. Зюбіна, О.І. Кочетова, В.П.Пастухова, Є.І. Петухова, В.М. Синьова, В.І. Терещенко, М.М.Фіцули та ін.

Проблеми підготовки працівників правоохоронних органів до роботи із зазначеною категорією молоді розглядалось В.І. Дяченком, В.В. Корнешуком, С.О. Кубіцьким, І.П. Марчуком, Н.П. Пихтіною, Ю.Г. Юрчуком. Змістово-процесуальні аспекти профілактичної роботи з молоддю досліджували Б.С. Кобзар, І.І. Парфанович, О.І. Пилипенко, Г.О. Пономаренко, Л.В. Твердохліб, Л.С. Фінкер, О.В. Юриста.

Водночас, не зважаючи на наявність значної кількості досліджень з проблеми і накопичений досвід практики підготовки кадрів системи МВС України, вища школа ще не орієнтована на фахівця, здатного до конструктивної діяльності, мобільності, розуміння сучасних реалій, вміння вільно орієнтуватись у потоці соціальних і освітніх інновацій, озброєного відповідними психолого-педагогічними знаннями й уміннями, готового до вирішення актуальних проблем правової освіти, виховної та профілактичної роботи з молоддю. Однією з вагомих причин цього є відсутність методологічного підґрунтя організації психолого-педагогічної підготовки майбутнього правоохоронця в умовах сучасних соціально-економічних, політичних і культурологічних викликів.

Метою статті є обґрунтування концептуальних положень організації підготовки курсантів вищих навчальних Закладів МВС України до превентивно-профілактичної та корекційної роботи з підлітками, схильними до асоціальної поведінки, формування навичок практичної та наукової роботи з цією категорією неповнолітніх.

Узагальнення результатів, які стосуються проблем розвитку вищого юридичного навчального закладу, засвідчує необхідність організації його діяльності на науково обґрунтованих принципах, що забезпечують необхідний рівень навчання та виховання відповідно до сучасних вимог суспільства. Стратегія і логіка пізнавального процесу повинні будуватися як на філософських категоріях й законах пізнання, так і на міждисциплінарних та суто педагогічних методологічних вихідних положеннях, що в широкому розумінні можна визначити як систему принципів і засобів організації та побудови теоретичної і практичної діяльності майбутнього правоохоронця.

Так, для перспектив розвитку професійної підготовки співробітників ОВС основоположними на філософському рівні є закони всебічного причинно-наслідкового зв'язку та зумовленості явищ і процесів об'єктивної педагогічної дійсності. У передбаченні кінцевих результатів кількісних та якісних її змін, слід виходити з позицій історичності й конкретності. Важливим є положення про пізнаність світу в цілому, в тому числі і об'єктивних педагогічних процесів. Методологічне значення має також принцип поворотних моментів у розвитку об'єктів органічного зв'язку наукового передбачення з реформаторською діяльністю суспільства, принцип розвитку та інші[3].

Для другого, міжпредметного рівня методологічним обґрунтуванням має слугувати системність й програмно-комплексний підхід до дослідження освітніх процесів, використання методів математичної статистики моделювання, тощо.

Конкретно-науковий рівень вимагає наявності ієрархічної структури пріоритетності завдань, механізму верифікації (перевірки) очікуваних результатів, термінологічної єдності понять тощо. Ефективне функціонування системи професійної підготовки передбачає врахування як загальнопедагогічних, так і суто специфічних вихідних положень. Мова йде про діяльнісно-особистісний підхід до розвитку задатків і здібностей курсанта, орієнтацію на активний характер організації навчання і мислення, цілеспрямований вплив на його самостійну діяльність як суб'єкта навчання. Відносяться сюди і обґрунтовані нами принципові вимоги щодо організації навчального процесу в умовах діяльності юридичного ВНЗ. Це – побудова механізму професійного розвитку майбутнього правоохоронця як невід'ємної складової усього навчального процесу, неперервність розвитку професійної його компетентності, забезпечення інтегративності та міжпредметних зв'язків у процесі викладання дисциплін та використання різновидів навчально-виховної роботи ВНЗ.

Результати аналізу теорії і практики з проблеми дослідження, прогресивні тенденції в технології підготовки працівників ОВС показують, що при формуванні готовності курсантів до роботи з проблемними підлітками в сучасних умовах необхідно

опиратися на *принципи професійної педагогіки*. Закономірний характер навчання конкретизується в системі вихідних положень, які охоплюють всі сторони і етапи цього складного процесу, тобто його зміст, організацію і методи відповідно до цілей і завдань професійної підготовки.

У ході визначення ієрархії дидактичних принципів організації навчання і виховання майбутніх правоохоронців нами було творчо використано доробки вітчизняних учених-педагогів, зокрема матеріали В.Г. Андросюка, де обґрунтовано такі принципи, як-то: державно-національної цілеспрямованості; зв'язку навчання і виховання з життям, із практикою національного будівництва; виховання в процесі службової і суспільної діяльності, а також загально дидактичних – індивідуальний і диференційований підхід до навчання; виховання в колективі і через колектив; поєднання вимогливості до курсантів із повагою до їхньої особистості, єдність і узгодженість виховних впливів [1].

Структура професійно значимих характеристик правоохоронця передбачає також наявність такого показника, як психологічна готовність до професійної діяльності. У класичному розумінні це складне особисте утворення не є інваріантом умінь, притаманних, у нашому випадку працівникам правоохоронної сфери, але його слід трактувати як одну з основних умов ефективної професійної підготовки спеціаліста. У психологічному аспекті готовність розглядається як стійкий психічний стан особистості, який у поєднанні з якостями, що забезпечують доброзичливе ставлення до діяльності, можливість її активного здійснення, а також актуалізацію цієї можливості при суспільній та особистісній необхідності [4]. Звідси професійна готовність характеризується системою мотивів, знань, умінь і особистісних якостей, які в цілому забезпечують ефективне виконання конкретних трудових функцій. Тобто це сукупність певних якостей, необхідних для виконання професійної праці, психологічна спрямованість на реалізацію відповідних функцій і завдань, своєрідне почуття впевненості в своїй професійній здатності. Її професійними компонентами є позитивне ставлення до цього виду роботи, відповідні здібності, мотиваційні установки, необхідні знання й уміння, цілеспрямовані вольові процеси. Оскільки внутрішні мотиви діяльності є показником особистісної, емоційної забарвленості пізнавальних потреб, то вони розглядаються як складова пізнавального інтересу, що може бути сформованим за різними рівнями.

Отже, спираючись на відповідні психолого-педагогічні дослідження, процес підготовки курсантів до практичної діяльності можна визначити як систему послідовних та цілеспрямованих змін у мотиваційній, вольовій та професійній сферах особистості майбутнього працівника правоохоронних органів [2; 4; 5; 6].

Тому розвиток необхідних педагогічних здібностей (сукупність індивідуально-психологічних особливостей, які сприяють успішності професійної діяльності – комунікативність, перцептивні здібності, динамізм особистості, емоційна стійкість, оптимістичне прогнозування, креативність (С.У. Гончаренко) та сформованість ієрархії ціннісних професійних орієнтацій, стійкого інтересу до роботи з підлітками, схильними до асоціальної поведінки, необхідно здійснювати в процесі реалізації всього комплексу впливів на особистість майбутнього правоохоронця, використання всіх можливостей розвивальних функцій освітнього середовища вищої юридичної школи.

Специфіка підготовки майбутніх працівників правоохоронних органів вимагає дотримання єдиних вимог і цілеспрямованого зв'язку між дисциплінами, що забезпечує кінцеві результати підготовки спеціаліста. Маємо на увазі не звичайне поєднання автономних навчальних дисциплін, а комплексну підготовку майбутнього професіонала. Звідси й побудова змісту дисциплін педагогічної підготовки до роботи з неповнолітніми з асоціальною поведінкою потребує цілісного підходу до розглядуваної проблеми, підпорядкування всіх компонентів головній виховній меті. Формування готовності до профілактичної і реабілітаційної роботи курсантів має проходити однією з наскрізних ліній через усі підструктури навчально-виховні блоки, що передбачає їх інтегративність. Понад те, зміст підготовки правоохоронця в контексті сучасної освітньої парадигми вбачається як комплексна програма, що синтезує всі дисципліни і, звичайно, відбиває сучасний рівень розвитку кожної конкретної науки. Оновлення їх змісту вимагає здійснення принципу інтеграції, що, за висловом В.І. Бондаря [2], являє собою високий рівень забезпечення міжпредметних зв'язків на якісно новій основі засвоєння навчального матеріалу. У нашому випадку суть його полягає в об'єднанні наукових теорій, понять, а також технологій навчання в процесі скоординованої діяльності викладацького складу і курсантів. Інтеграція змісту навчальних предметів сприяє формуванню системних знань, підвищенню рівня професійних умінь і здійснюється перш за все через міжпредметні зв'язки. Пов'язано це з осмисленням та аналізом логіко-структурних особливостей навчального матеріалу, виявленням смислових, змістовних, операційних зв'язків між фактами, поняттями, процесами, явищами, ідеями, законами, закономірностями тощо. Їх вияв дозволяє з'ясувати дидактичні та методичні особливості викладання кожної теми програмового матеріалу, визначити їх місце в логічній структурі програми, значущість у засвоєнні основного, істотного, узагальнюючого.

Основними умовами їх реалізації є насиченість змісту навчання різноманітною інформацією; наявність координаційної діяльності викладачів, розвитку самостійності курсантів і активізації їхньої розумової діяльності; створення творчих ситуацій, розв'язання яких вимагає використання знань з різних галузей наук; використання й узгодження методів та засобів навчання. Більше того, міжпредметні зв'язки сприяють вирішенню існуючого в предметній системі навчання протиріччя між розрізненими по предметам засвоєнням знань курсантами і необхідністю їх синтезу, комплексного застосування на практиці, у професійній діяльності спеціаліста, в реалізації освітньої, розвиваючої і виховної функції навчання.

Таким чином, підготовка майбутніх працівників правоохоронних органів до роботи з підлітками групи ризику, насамперед, передбачає наявність чіткої обґрунтованої системи вихідних концептуальних положень. Останні виявляються в ієрархічній системі філософських, міждисциплінарних і частково наукових вимог до організації і здійснення навчально-виховного процесу і, зокрема психолого-педагогічної підготовки майбутніх правоохоронців до роботи з категорією неповнолітніх, схильними до асоціальної поведінки. Урахування зазначених у статті принципів є однією з важливих умов реалізації цілісної системи підготовки випускників вищих юридичних навчальних закладів до роботи з проблемними підлітками.

Визначені в дослідженні концептуальні вихідні положення є підґрунтям системи ефективного формування

готовності майбутніх правоохоронців до профілактично-пропедевтичної і соціально-корекційної роботи з неповнолітніми групи ризику.

У перспективі передбачається обґрунтування структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх працівників правоохоронних органів МВС до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки, а також її апробація у системі роботи вищих навчальних закладів МВС України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андросюк В.Г. Педагогика и психология в деятельности органов внутренних дел. Часть особенная [Учебное пособие] / В.Г. Андросюк. – Киев: НииРио Киевской высшей школы МДУ им. Ф.Э. Дзержинского, 1990. – 80 с.
2. Бондар В.І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів / В.І. Бондар. – К.: Вересень, 1996. – 20 с.
3. Гончаренко С. У. Принцип фундаментальності освіти / С.У. Гончаренко // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: Зб. наук. пр. / За ред. Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО та О.Г. РОМАНОВСЬКОГО. – Харків: НТУ "ХП", 2004. – Вип. 5(9). – С. 107-118.
4. Кубіцький С.О. Система оцінювання готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / О.С. Кубіцький / Центр, ін-т післядипломн. пед. освіти АПН України. –К., 2001. –20с.
5. Максимова В.Н. Межпредметные связи в процессе обучения / В.Н. Максимова. – М.: Просвещение, 1988. – 191 с.
6. Фіцула М.М. Методика попередження і подолання педагогічної занедбаності учнів загальноосвітніх шкіл. / М.М. Фіцула. – Ужгород-Тернопіль, 2002. – С. 12-26.

Подано до редакції 27.06.11
